

Politik Psikoloji ve Politik Öz-Yeterlik

Political Psychology and Political Self-Efficacy

Ayça Ferda KANSU(*) ve Nevzat TARHAN(**)

Özet

Politik Psikoloji; dünya için yeni ve ülkemizde de henüz uygulama anlamında fazla gelişmemiş olan disiplinler-arası bir bilimdir. Esas itibarıyla yeni keşfedilmiş olmasa da terminolojik olarak literatürde yer alması son yüzyıl içinde gerçekleşmiştir. Psikoloji gibi politikada da insan davranışları önemli temel kavramlardandır. Olaylar, olgular karşısında belli sözel veya davranışsal içerikler doğrudan bireyleri ve kitleleri yönlendirmektedir. İşte bu nedenle günümüzde siyaset bilimi ile psikoloji biliminin kesişmesinin kaçınılmaz olduğu bu kavşak noktasına gelinmiştir. Bu alanda yapılacak her tür araştırmanın da ülkemiz adına, yabancı kaynaklardan ziyade, daha "bize has" bir içerik sunmakta katkı sağlayacağı muhakkaktır. Politik Psikoloji ve temel kavramlarından biri olan "politik öz-yeterlik" kavramının gözden geçirilmesi bu çalışmanın temel amacıdır. Politikayla ilgilenme süresi, yaş, medenî durum, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi çeşitli değişkenler ile politik yeterlik düzeyi arasındaki ilişkileri incelemiş olduğumuz saha çalışmamız, bu derlemenin zeminini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öz Yeterlik, Politik Psikoloji, Politik Öz-yeterlik, Politika

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2018;
sayı: 6,
1-18

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 10.02.2018

Kabul Tarihi: 10.04.2018

(*) Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü Doktora Öğrencisi,
aycaferda@gmail.com

(**) Prof.Dr., Üsküdar Üniversitesi Rektörü ve İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Psikoloji Bölümü
Öğretim Üyesi, nevzat.tarhan@uskudar.edu.tr

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

Abstract

Political psychology is an interdisciplinary science, which is new for the world and has not developed in our nation in terms of practice. Taking its terminological place in literature has happened within the last century while it is actually not a new invention. Human behavior are important basic concepts in politics just as they are in psychology. Specific lingual and behavioral contents direct individuals and masses against events and facts. Thus, the junction point is arrived today where sciences of politics and psychology intersect inevitably. It is for sure that any kind of research made in this area will contribute to providing local contents, rather than foreign resources, in the name of our nation. The review of politic psychology and political self-efficacy, which is one of the basic concepts of it, is the main goal of this study. The field study where we examine the relations between political efficacy and different variables like the time of political interest, age, marital status, gender, education level etc. provides the ground of this compilation.

Key Words: *Self-efficacy, Political Psychology, Political self-efficacy, Politics*

Giriş

Disiplinler arası (interdisciplinary) kavramının bizzat kendisinde gözlemlenen çok anlamlılık ve günümüzde bilimlerin örgütlenişindeki farklı yaklaşımlar göz önünde bulundurularak ifade edilmelidir ki; iki ayrı bilim dalı olan siyaset ve psikolojinin bilgi birikimini, ortak bir paydada birleştiren Politik Psikoloji; yeni ve henüz uygulama anlamında fazla gelişmemiş bir çalışma sahasıdır. Uluslararası iletişim ve ilişkiler açısından, yurt içi farklı politik görüşlere sahip gruplar arasında cereyan eden çatışmalı ilişkilere kadar geniş bir kullanım alanı bulunan politik psikoloji, günden güne ülkemizde de önem kazanmaktadır. Bu nedenle bu alanda akademik ve sosyal araştırmaların yapılması; hem coğrafi ve kültürel dokumuza has hem de evrensel olmaya aday eğitim içeriklerinin, bilginin oluşturulup dünya ile paylaşılabilmesi bilimsel birikime önemli katkı sağlayacaktır.

Psikoloji gibi politikada da insanın “davranış”ı son derece önemli ve temel kavramlardandır. Olaylar, olgular karşısında belli sözel veya

Politik Psikoloji ve Politik Öz-Yeterlik

davranışsal içerikler doğrudan bireyleri ve kitleleri yönlendirmektedir. Bu nedenle günümüzde siyaset bilimi ile psikoloji biliminin çalışmaları; kesiştikleri nokta olan politik psikolojide veya bir başka deyişle siyaset psikolojisinde buluşmuştur.

Politik psikoloji; politika ile doğrudan ya da dolaylı bir ilişkisi olan bireylerin; yaşam tarzları başta olmak üzere birçok gelişimsel zeminde kişisel, sosyal, duygusal ve kitlesel anlamda davranışlarını ele alan bir disiplindir. Bu disiplin içinde; ‘belli bir türde davranmanın diğer bireyler ve belli bir kitle üzerinde nasıl bir etkiye sahip olacağı’ gibi özelleşmiş bilgileri içeren teorik ve uygulamalı farklı çalışmalar gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Tüm bunlar göz önüne alındığında bu alanda yapılacak her tür yurt içi araştırmanın, “kültüre has” bir içerik sunmakta katkı sağlayacağı muhakkaktır. Ülkemize has bir tartışma alanı da, Türkçe’de “politik” kelimesini karşılamak üzere kullandığımız bir diğer sözcük olan “siyaset” sözcüğü ile gündeme gelmektedir: Türkiye’de bu alana siyaset psikolojisi mi denmelidir, politik psikoloji mi? Her iki tamlamanın birbirinin yerine kullanılması ne kadar doğrudur? Ya da bu ve benzeri kavramsal sorular, psikoloji felsefesine mi ait sorulardır yoksa sosyal temsiller ve dil bağlamıyla sosyal psikolojinin, dilbilimin mi sorularıdır?

Politik öz-yeterlik kavramı ise politik psikolojinin son yıllarda üzerinde sıkça tartışılan temel kavramlarından biri haline gelmiştir. Günümüzde insanların öz-yeterlik algı düzeyleri ve siyasete dair yeterlik, güven gibi konulardaki algı düzeyleri; kişi, durum ve olayları ne şekilde algılayıp yorumladıkları ve bunlar arasındaki ilişkiler araştırılmaya değer konulardır. Siyasi davranışın bir parçası sayılabilecek; kişinin kendine dair “algılanan politik öz-yeterlik” duygusunun oluşumu ve kökenleri, oluşmuş bu tarz bir algının, hangi motivasyonlarla siyaseten hangi davranımda bulunmaya yönelttiği gibi sorular önemlidir.

Cevap aranmakta olan tüm soruları ve yalnızca ülkemizde değil dünya genelinde de yeni sayılabilecek bir saha olması münasebetiyle, politik

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

psikoloji alanında yapılmış araştırmaların genellikle yurtdışı kaynaklı araştırmalar olması; konu üzerinde etraflı çalışmalar yapmamız gerektiğini göstermektedir. Umarız ki bu gözden geçirme çalışması saha araştırması yapacak çalışmacılar için bir zemin yaratacaktır.

Siyasi Davranış Nedir?

Genel anlamda siyasi davranış, terörizm ve savaş gibi u davranışlardan başlayarak oy verme gibi olağan davranışlara kadar, siyasi olarak sonuçlanmak üzere tasarlanmış her türlü eylem Şeklinde tanımlanabilir. Siyasi davranış aynı zamanda, «ırkçılığın nedenleri, soykırım ile insanların niçin bir Şekilde ilişkili oldukları, insanların oy tercihlerini nelerin belirlediği, devletlerin niçin savaştıkları...» gibi soruları da gündeme getirir. Bu tür soruları cevaplamamanın birçok farklı yolu vardır, kimi cevaplar iktisad mantığı takip ederken kimi cevaplar sosyolojinin grup odağından hareketle oluşmuştur.¹ Siyasi davranışın kökenini inceleyen politik psikoloji ise birey ve gruplar ile çalışarak tüm bu siyasi tutum ve duyguların getirisi olan rasyonel ve irrasyonel davranışları açıklamaya çalışır.² Birey ve grubun dhil olduğu toplumsal olaylar ile siyasetin doğrudan bağı bu durumu kaçınılmaz kılmaktadır.

Politik psikolojide yapılan analizler gerçek olaylar ile bu olayların psikolojik yorumlarını birbirinden ayırır. İlkinin her zaman nesnel nedenleri vardır, ama psikolojik nedenler de olayın çıkışına katkıda bulunur; çıkan olay daha sonra toplumun psikolojisini etkileyerek kısırdöngü hatta bir tür sarmal yaratır.³

¹ David Patrick Houghton, *Siyaset Psikolojisi*, ev. H.İnanç ve D.Şekeroğlu, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay. 2015), s.18.

² Bahar Senem evik Ersaydı, “İnterdisipliner bir bilim olarak politik psikoloji ve kullanım alanları”, *21.Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 2012-2013, S:2, 39-62, s.40.

³ Gündüz Aktan, *Açık Kriptolar*, (Ankara: Aşına Kitaplar Yay. 2006), s.299.

Politik Psikoloji Nedir?

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden önce dünyadaki iki süper güç tüm dünyayı mahvedecek kapasitesi olan konvansiyonel ve nükleer silah yarışı içindeyken, bugün artık bu iki büyük güç arasında diyalog kurmak için bazı kişilerin gayri resmi girişimlerde bulunduğunu bilmekteyiz. Sovyetler'de Mikhael Gorbaçov'un yönetime gelişiyle birlikte, bu gayri resmi görüşmelerle dünya için daha barışçıl bir ortam yaratılıp yaratılamayacağı düşünceleri gelişmeye başlamıştır ve bu tür gayriresmi diyalog kavramı o dönemde yalnızca iki süper güç için değil, Filistin ve İsrail için de ilgi çekici gelmiştir. İşte bu diyaloglar psikolojinin uluslararası anlamda ve diğer büyük gruplar arası ilişkilerde oynadığı rolü yavaş yavaş ortaya çıkararak politik psikoloji teriminin oluşmasına yol açmıştır.⁴

Politik psikoloji teriminin doğmasında en büyük adım ise 1970'lerde, tek başına bilimlerin dünyada olup bitenleri anlamaya ve sorunların ayrıntılı biçimde değerlendirilip açıklanmasına yardımcı olmadığı görüşünden yola çıkarak, çeşitli bilim dallarından bazı akademisyenleri bir araya getirme fikriyle Los Angeles California Üniversitesi'nde Psikiyatri ve Biyodavranış Bilimleri Bölümü'nden Jean N.Knutson'un attığı adımdır. Bunu takip eden gelişmelerin ardından Politik Psikoloji bazı üniversitelerde yeni bir bilim dalı olarak öğretilmeye başlanmıştır.⁵

Tarih, felsefe, antropoloji, coğrafya gibi farklı sosyal bilimciler ana disiplin olarak merkeze farklı disiplinleri yerleştirebilse bile⁶ politik psikoloji insan ve grup politik davranışının kökenlerini, bu davranışların temelindeki zihinsel süreçleri inceleyen bir bilim dalı olarak yeni keşfedilmiş bir alan olmayıp terminolojik olarak literatürde yer bulması son yüzyıl içindedir. Disiplinler-arası bir bilim olan ve ilk kez 1978'de psikiyatri profesörü Jeanne N. Knutson tarafından kurulan Uluslararası

⁴ Abdülkadir Çevik, *Politik Psikoloji*, (Ankara: Dost Yay. 2010), s.11

⁵ A.g.e., s.12.

⁶ David Patrick Houghton, *a.g.e.*, s.36.

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

Politik Psikoloji Derneği (International Society for Political Psychology-ISSP) ile kurumsallaşan⁷ politik psikoloji Türkiye’de henüz yeterince bilinmemekte veya farklı konular ile kavram karmaşası yaşamaktadır.

Siyasi davranış, tutum ve duyguların kökenini inceleyen politik psikoloji toplumsal ve siyasal süreçlerle ilgili rasyonel ve irrasyonel davranışları açıklamaya çalışır. Kuklinski’nin tanımına göre politik psikoloji bunların altında yatan zihinsel süreçleri araştıran bir alandır.⁸ Çevik’e göre de politik psikoloji; bunların yanı sıra, büyük gruplar ve uluslarla, bu ulusların liderleri ve liderler arasındaki ilişkilerin psikolojik boyutlarını ele almaktadır.⁹ Iyengar ise bu alanı; siyaset bilimciler, psikologlar, tarihçiler, psikiyatristler, sosyologlar ve hukukçuların katkıda bulunduğu, siyaset bilimi ve psikolojinin kesiştiği bir kavşak olarak tanımlamaktadır.¹⁰

Bütün bu tanımlama çabalarına rağmen eklemek gerekir ki; tek bir “politik psikoloji” yoktur. Tarhan’a¹¹ göre; “farklı psikolojik teorilerin kullanıldığı, psikolojik bir yaklaşımla araştırılmış bir dizi politik fenomen mevcuttur. Bu anlamda bir kaç ‘politik psikoloji’ söz konusudur.”

Politik Psikoloji 1920’lerden 2000’lere

Birey ve grupların davranışlarının yönlendirilmesi, şiddet veya isyan gibi eylemlerin nedenlerini araştırılması gibi amaçlarla yola çıkmış olan politik psikoloji sistematik olarak Birinci Dünya Savaşı Sırasında ABD’de kullanılmıştır. Savaş yıllarından başlayarak farklı kuramlara ağırlık verilmiş, psikanalitik kuram ve yöntemlerle başlayan çalışmalar biyo-politik ile günümüze kadar gelmiştir.¹²

⁷ Bahar Senem Çevik Ersaydı, *a.g.m.*, s.55.

⁸ *A.g.m.*, s.40.

⁹ Abdülkadir Çevik, *a.g.e.*, s.15.

¹⁰ *A.g.m.*, s.40.

¹¹ Nevzat Tarhan, *Asimetrik Savaş Politik Psikoloji*, (İstanbul: Timaş Yay. 2010), s.12.

¹² *A.g.m.*, s.43.

Tablo: Politik Psikoloji 1920'lerden 2000'lere

Evre	Konu	Teori
1920'ler ve 30'lar	Kişilik ve Kültür	Psikodinamik kuramlar
1940'lar ve 50'ler	Oy verme ve tutumlar	Davranışçı kuramlar
1970'ler ve 90'lar	İdeolojiler ve çatışmalar	Bilişsel kuramlar
1990'lar ve 2000'li yıllar	Biyopolitik, Nöropolitik	Nörobiyoloji

Kaynak: William J. McGuire'nin "The Poly-Psy Relationship: Three Phases of a Long Affair" çalışmasında bulunan versiyonun gözden geçirilmiş şeklidir.¹³

Türkiye'de Politik Psikoloji

Politik Psikoloji dünyada 1970'lerden itibaren sesini duyurabilir hale gelmişse de Türkiye'de tanınır olması, ancak 1980'li yılların başında ve dar bir çevre ile sınırlı olmuştur. Süleyman Demirel ve Erdal İnönü hükümet ortaklığı döneminde 1992 yılında Devlet Bakanı Ekrem Ceyhan'a bağlı olarak Politik Psikoloji Merkezi kurulmuştur. Psikanalitik yöntemini benimseyen ve inter-disipliner bir danışma kurulu ile çalışmakta olan Başbakanlık Politik Psikoloji Merkezi; toplumsal çatışmaların çözümü, terör, göç, toplumsal yas, kimlik alanlarda çalışarak, çeşitli seminer ve toplantılar hazırlamış ve raporlar sunmuştur. 1993 yılında bu merkez Türkiye'de bir ilk olan psiko-politik bir çalıştay düzenlemiştir. Bu çalışmaya mecliste temsili olan partilerin her birinden birer milletvekili, Milli İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma ve Genel Kurmay Başkanlığı'ndan birer gözlemci olmak üzere elli kişi katılmıştır.

Bu psiko-politik çalıştay ilk kez Türk ve Kürt kanaat önderlerini bir araya getirerek gayri resmi diplomasi yöntemi ile girişimde bulunmuştur. Ancak çalıştay çeşitli nedenlerle devam ettirilememiştir. İkinci bir

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2018;
sayı: 6,
1-18

¹³ A.g.m., s.43.

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

kurumsal girişim ise 2002 yılında başkanlığını Prof. Dr. Ümit Özdağ'ın yaptığı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde (ASAM) politik psikoloji masası kurulması ile devam etmiştir. ASAM bünyesindeki bu politik psikoloji masası Büyükelçi Gündüz Aktan yönetiminde de devam etmiş ve Özdağ ve Aktan'ın çalışmalarının politik psikoloji ile doğrudan ilgili olması, bu disiplinin kamuoyu nezdinde tanınmasına yardımcı olmuştur.¹⁴

Politik Psikoloji alanında Türkiye'den dünyaya katkı sağlayan bilim insanlarından Prof. Dr. Vamık Volkan'ın psiko-politik, psiko-analitik konularda birçok yayını vardır ve Uluslararası Politik Psikoloji Derneği'nin kurucu üyesidir. Çatışmaları olgunlaşmanın kaynağı olarak göyerek; gruplar arası ve uluslararası çatışmaları da bireyin psikolojik olarak yaşadığı çatışmalar ile ilintilendiren Volkan, Amerikan Psikiyatri ve Dış İlişkiler Komitesi'nin 1982-1985 yılları arasında başkanlığını yapmıştır.¹⁵ Yine Politik Psikoloji çalışmalarına kurumsal bir kimlik sağlamak gayreti içinde olan bilim insanlarından Prof. Dr. Abdulkadir Çevik, 2011 yılında Ankara Üniversitesi Politik Psikoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi (POLPAUM) inter-disipliner bir ekiple kurulmuştur.¹⁶

Tüm çabalara rağmen politik psikoloji Türkiye'de halen yeterince bilinmemektedir. Disipline özellikle psikolojik operasyon uygulamaları gibi çeşitli kuşkular ile yaklaşılmakta ve tanımı üzerinde karar kılınamamaktadır.

Kavramsal Açıdan Öz-Yeterlik

Geleneksel davranışçılık kuramlarının bilişsel kuramlara doğru evrilişi en iyi Bandura'nın çalışmalarında izlenebilmektedir. Bu çalışmaların hemen fark edilebilir yönü radikal davranışçılığı yadsıdığı şu noktadır:

¹⁴ A.g.m., s.44

¹⁵ Vamık Volkan, *Politik Psikoloji*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yay. 1993), s.1-4

¹⁶ Ankara Üniversitesi Politik Psikoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, <http://polpaum.ankara.edu.tr/>

Bandura'ya göre insanın dışarıdan gelen uyarıcılara tepki vermesi, ödül ceza gibi pekiştirmelerle öğrenmeler gerçekleştirmesi doğaldır. Ancak insanlar edilgen biçimde, yalnızca dışarıdan bir uyarana tepki veren canlılar olmaktan ibaret değildir. İnsanlar yalnızca insana has becerilere de sahiptir. İnsan gelişim süreçlerini bir farenin pedala basmasına indirgeyen radikal davranışçılığın göz ardı ettiği bu noktanın ardında, insan davranışının en önemli nedenleri ve insan kişiliğinin kaynakları yatmaktadır. Bu kaynakların bilginin simgesel işleyişini ve düşünmeyi içermesinden dolayı, Bandura yaklaşımına *sosyal-bilişsel* kuram adını vermiştir.¹⁷

Sosyal-bilişsel kuramın insan davranışını anlamaya yönelik belki de en büyük katkısı; insanların gözlemleyerek, diğer insanların davranışları ve çevreleri hakkında bilgi topladığı düşüncesidir. Sosyal-bilişsel teori birçok davranışın öğrenilmesinde gözlem, taklit ve kendi kendini ödüllendirmenin altını çizmektedir.¹⁸ Bandura gözlem ve taklidin öğrenmedeki önemli rolünü anlatmak üzere XVIII. Milletlerarası Psikoloji Kongresi'nde verdiği bildiride birebir şu ifadeye yer vermektedir:

*"...virtuel olarak bütün öğrenme olayları (enstrümental cevapların kazanılması, klasik şartlanma, davranış inhibisyonu ve sönme) başkalarının etkisine bağlı bir temel üzerinde meydana gelir; bu temel, sosyal modellere bağlı davranışın vebunun pekiştirici sonuçlarının gözlemiyle kurulur. Bu sonuçlar, şahsiyetin bazı paternlerin başlangıçta taklit ya da özdeşleşme (identifikation) yolu öğrenme ile kazanıldığını kabul eden teorilerin gelişmesini destekler durumdadır."*¹⁹

Nitekim bu görüşü ispat için Bandura ve asistanlarının bir dizi araştırma ile taklide dayanan saldırganlığı ortaya koyduğu Bobo Bebek Deneyi de kuramın en yaygın olarak bilinen deneyidir.²⁰

¹⁷ Jerry M. Burger, *Kişilik*, çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, (İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yay. 2006), s.530.

¹⁸ Rod Plotnik, *Psikolojiye Giriş*, çev. Tamer Geniş, (İstanbul: Kaknüs Yay. 2009), s.459.

¹⁹ Nezahat Arkun, "Psikolojide yeni çalışmalar", *XVIII. Milletlerarası Psikoloji Kongresi Moskova 1966*, II.Baskı, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1982), s.47.

²⁰ Nuri Bilgin, *Sosyal Psikolojiye Giriş*, (İzmir: İzmir Kitaplığı Yay. 1995), s.260.

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

Bandura'nın davranış üzerinde son derece önemli olduğuna inandığı "algılanan öz-yeterlik" kavramı en temel kavramlardandır. Ona göre bireyin herhangi bir konuda bir performans sergileyebilmek için öz düzenleme kapasitesini kullanabileceğine -kendi davranışları üzerindeki kontrol yeteneği- dair fikrine; gerekli etkinlikleri organize ederek hayata geçirebileceğine, başarıyla yapma kapasitesine sahip olup olmadığına dair kendi yargısına öz-yeterlik denir.²¹

Diğer bir deyişle öz-yeterlik bireyin karşılaşabileceği güçlüklerde olayın üstesinden gelip gelemeyeceğine ilişkin kendine duyduğu inanç, kendi hakkındaki yargısıdır.²² Öz-yeterlik ya da bir başka deyişle kendine yeterlik, bir problemi çözmek veya bir görevi tamamlamak için gereken belli hareketleri organize ve icra etme kabiliyetinize olan güveninizdir.²³

Günümüzde, Bandura'nın geliştirmiş olduğu öz-yeterlikten türemiş onlarca kavrama rastlanmaktadır. Sosyal öz-yeterlik, kariyer ve mesleki öz-yeterlik, matematik ve bilim öz-yeterliği, internet öz-yeterliği ve teknoloji öz-yeterliği gibi kavramları bunlara örnek olarak saymak mümkündür.²⁴ Politik öz yeterlik de bu bağlamda ele alınabilir.

Politik Öz-Yeterlik

Campbell, Gurin, ve Miller (1954) 'ın ufuk açan çalışmasında, politik öz-yeterlik, 'bireyin yaptığı politik eylemlerin ya da politik duruşunun politik süreçler üzerinde etkisi olduğunu hissetmesi' şeklinde tanımlanmaktadır.²⁵

²¹ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim - Kuramdan Uygulamaya*, (Ankara: Yargı Yay. 2015), s.234.

²² Nuray Senemoğlu, *a.g.e.*, s.234.

²³ Rod Plotnik, *a.g.e.*, s.460

²⁴ Abdullah Yalnız, "Akademik Öz-yeterlik: olumlu ve olumsuz duygulanımın yordayıcı rolü", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2014, III/2: 95-101, s.96.

²⁵ Michelle Vecchione, Gian Vittorio Caprara, Maria Giovanna Caprara, Guido Alessandri, Carmen Tabernerro, José Luis González-Castro, "The Perceived Political Self-Efficacy

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuram (1986, 1997) politik yeterlik kavramının ortaya atılmasından sonra literatüre girse de siyasal alanda yeterlik kavramının nasıl açıklanacağına katkı sağlamaktadır. Bandura'ya (1997) göre bireysel öz-yeterlik algısı; bireyin becerileri değil, daha ziyade işleyen herhangi bir alanda (siyasi zemin gibi) bir eyleme geçmeyi ve o eylemi sürdürmeyi sağlayan kişisel yeteneklerine dair inancıdır.²⁶

Bu noktadan hareketle en kısa bir tanım ile politik öz-yeterliği, bireyin, politik alanda eyleme geçmeyi ve o eylemleri sürdürmeyi sağlayan kişisel yeteneklerine dair inancı olarak tanımlamak mümkündür.

Kavramsal Açıdan Politik Öz-Yeterlik

Politik yeterlik ve güven kavramları, politik tutumlara dair yaygın olarak kullanılmakta olan araştırma ölçümleri içinde, güvenilirlik ve geçerlik açısından zaman zaman eleştirilmektedir.²⁷ Bunun yanı sıra bazı durumlarda ise; siyasal taleplerinin hükümetlerde karşılık bulmadığı kanaati, bireydeki siyasal etkinlik duygusunu zayıflatmakta ve ondaki siyasal ilgi ve katılım yönelimini olumsuz etkilemektedir.²⁸ Bununla birlikte bu kavramların uzun yıllardır çeşitli araştırmacılar tarafından farklı tanımları yapılagelmektedir.

Bir duygu olarak politik yeterlik kavramının ilk tanımlanışı Campbell ve arkadaşları tarafından; “siyasal süreçler üzerinde bireysel eylemin bir etkiye sahip olduğu ve vatandaşlık görevlerinin yerine getirilmeye değer bulunması duygusu” olarak yapılmıştır. Bu tanım kendi içinde “vatandaşın

Scale–Short Form (PPSE-S): A Validation Study in Three Mediterranean Countries”, *Cross-Cultural Research*, 2014, XLVIII/4: 368–384, s.369.

²⁶ Tuğba Yılmaz Bingöl, “Politik psikoloji”, Ahmet Akın (ed.) *Güncel psikolojik kavramlar IV* içinde, (Ankara: Nobel Yay. 2015), s.28.

²⁷ Stephen C. Craig, Richard G. Niemi, Glenn E. Silver, “Political efficacy and trust: A Report on the NES Pilot Study Items”, *Political Behavior*, 1990, XII/ss.289-314.

²⁸ Tuğba Yılmaz Bingöl, Ahmet Akın (ed.), *a.g.e.*

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

içinde olduğu bir siyasal ve sosyal değişimin mümkün olduğu ve bireyin bu değişimde önemli bir rol oynayabileceği yönündeki hissi²⁹ de barındırmaktadır.

Pingre'ye (2008) göre ise politik yeterlik, kişinin demokratik süreçlere etkin katılım yeteneğine güvenmesi duygusudur. Siyasi yeterliği yüksek bireyler, oy verme, toplumsal protestolara katılma, gazetelerde yazma ya da imza toplama gibi, demokratik toplumlarda sergilenen aktivitelere katılmakta tereddüt etmezken politik yeterlik düzeyi düşük olduğunda bireyler, siyasi güç deneyimlerine yabancılaşmaya, ilgisizliğe ve siyasi eylemsizliğe daha yatkın olabilmektedirler.³⁰

Bu açıdan bakılacak olur ise, siyasal etkisizlik algısı ve sisteme duyulan güvensizlik, oy vermeme ya da siyasal sisteme karşı ilgisiz olma durumunun temel nedeni olarak gösterilebilir. Bu noktada bir diğer tutum ise yüksek siyasal etkinlik duygusu, düşük siyasal güven ile birleştiğinde beliren tutumdur. Öyle ki bu birleşimden bireyde siyasal yabancılaşma belirmekte ya da sıra dışı siyasal katılım yollarını benimseme gibi siyasal aktiviteler tercih edilebilmektedir. Belki de bunun bir devamı olarak yordanabilecek şekilde, bireylerde siyasal güven azaldıkça merkezde siyaset yapan köklü siyasal hareketler zayıflarken, görece daha uç politik hareketlere yönelim artmaktadır. Demokratik siyasal yaşam kalitesinin siyasal yeterlik algısı ve siyasal katılım düzeyinin yüksekliği ile doğru orantılı olduğu söylenebilir.³¹

Birçok araştırmacı “politika alanında arzu edilen sonuçları yaratabileceğine kişisel olarak inanmak” (dâhili politik tesir) ve “politik sistemlerin bireylerin etkisiyle değişmekle mükellef olmasına inanmak” (harici politik tesir) durumlarını birbirinden ayırmaktadır.³²

Anderson'a göre de politik yeterliğin içsel ve dışsal olmak üzere iki boyutu vardır:

²⁹ Tuğba Yılmaz Bingöl, Ahmet Akın (ed.), a.g.e., s.29

³⁰ A.g.e., Ahmet Akın (ed.), a.g.e., s.30.

³¹ A.g.e., s.34.

³² Michelle Vecchione v.d., a.g.m.

Politik Psikoloji ve Politik Öz-Yeterlik

1) İçsel boyut: Bireyin kendi siyasal yeteneklerini değerlendirmesi, siyasal sistemin gereklerini karşılayabilmesidir. Bir başka deyişle algılanan yeterlik ve algılanan etkililik olmak üzere iki bölümden oluşan içsel politik yeterlik, bireyin politik süreçlere etkin katılımı ve politik süreçleri anlama yeteneklerine ilişkin bireysel değerlendirmeleridir.

2) Dışsal boyut: Siyasal kişi veya kurumların, vatandaşın siyasal taleplerine karşı, algılanan ya da hissedilen duyarlılığıdır. Bir başka deyişle dışsal politik yeterlik, bireyin kamu kurumu ve kamu görevlilerine ilişkin görüşleri olarak tanımlanmaktadır.³³

Bireysel siyasal egonun güçlenmesi içsel yeterlikle, siyasal sistemin desteklenmesi ise dışsal yeterlikle ilişkili bir durumu ifade etmektedir.³⁴

İçsel Boyutun içinde ele alınabilir gibi görülen bir diğer kavram ise “*Epistemik Siyasal Yeterlik*” kavramıdır. Siyasi soruların somut yönleri hakkında makul bir sebebe ulaşma yeteneğini referans alır. Politik süreçlere dair katılım, farklılık yaratma yeteneğine duyulan inanç vb. ile ilgili güven şeklini anlatan politik yeterlik kavramından farklı olarak epistemik siyasal yeterlik, öncelikle bilgi arayışı ve düşünce şeklini açığa çıkarır. Siyasi konulara inanma, kanaat geliştirme vb. kararları ise bireyin yüksek epistemik siyasal yeterlik inancıyla açıklanır.³⁵

Algılanan Politik Öz-Yeterlik

Politik öz-yeterlik, politik katılımın önemli yapıtaşlarından biri ve politik katılımın yordayıcısıdır. Politik öz-yeterlik düzeyi yüksek bireyler politik süreçlere daha fazla katılarak sosyal ve politik değişimlerde rol oynamaktadır.³⁶

³³ Erol Ugur ve Ahmet Akın, “Yaşam Bağlılığı Ölçeği Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması», *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2015, IV/ss.424-432.

³⁴ A.g.e., s.41.

³⁵ A.g.e., s.42.

³⁶ A.g.e.

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

Beaumont, 2010; Becker, 2004 tanımına göre; Politik öz-yeterlik, bireyin politik süreçler üzerinde etkili olduğuna/olabileceğine ilişkin inançlarıdır. Algılanan politik öz-yeterlik ise bireyin kendi kapasitesinin, politik sistemlerle ilişkisine dair yargıları olarak tanımlanmaktadır. Sosyal ve demografik faktörlerden etkilenen algılanan politik öz-yeterlik düzeyi; Craig ve Maggiotto'ya göre; eğitim, sosyo-ekonomik ve politik bilgi düzeyi yüksek olan bireylerde, sosyo-ekonomik ve politik bilgi düzeyi düşük olan bireylere göre daha yüksektir ve buradan hareketle bireysel ve sosyal değişkenlerin algılanan politik öz-yeterlik düzeyinde ve dolayısıyla politik katılım üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.³⁷

Tartışma ve Öneriler

Politik öz-yeterlik ile ilgili araştırmaların henüz bulunmamasının nedeni; “politik öz-yeterlik” (political self-efficacy ya da bir başka deyişle political efficiacy) kavramının genç bir bilim alanı olan politik psikolojinin, yeni sayılabilecek bir kavramı olmasıdır. Bu durum bu konudaki tartışma zeminimizi daraltmakta olduğundan, politik öz-yeterlik diyalekti; “öz-yeterlik” kavramının kendisi ile ilgili çalışmaların incelenmesi üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Ülkelerin siyasal yaşam kalitesinin, demokrasi ve insan hakları gelişmişlik düzeyinin yükselebilmesi için genelde tüm vatandaşların; özelde ise politikayla ilgilenen bireylerin entelektüel, sosyal, bireysel, duygusal ve davranışsal anlamda gelişmeleri önemlidir. Bu tür çalışmaların yapılmasına zemin oluşturacak kurumların başında üniversiteler gelmektedir. Bu nedenle bu çalışmada amaç; bu yeni disiplin ve kavramlarının bilinirliğini artırmak yoluyla, ülkemizde gelişmekte olan politik psikoloji alanına katkı sağlayabilmektir. Bilinirliği artırmak tartışma zemini için ön koşul olmasa da bilinirlik sağlanmadan tartışmaların anlamlı olması beklenemeyecektir. Bilimsel ve toplumsal ilerleme adına bir tartışma önerisi olarak ise; “güven

³⁷ A.g.e.

- öz güven – öz yeterlik – politik öz-yeterlik” gibi kavramların korelasyonel ilişkilerinin incelenmesi sunulabilir.

Erken çocukluk dönemi deneyimleri ile temelleri atılan güven duygusu; belki de, bugün politik psikoloji terminolojisinde “politik öz-yeterlik” adını verdiğimiz bu yeni kavramın bir öncülü dolayısıyla toplumsal ilerlemenin de bir yordayıcısıdır.

Çocuk gelişiminde küçük yaşlardan itibaren ve aile içinden başlayarak çocuklara; özgür irade kullanımı, kendi tercihini yapma gibi konularda fırsat tanınmalıdır. Bunların yapılmadığı, çocuklara bu imkanların tanınmadığı ortamlarda güvensizlik, ümitsizlik ve dolayısıyla gelecek korkusu artacaktır. Buna karşın özgürlükçü hoşgörü ortamlarında yetişen bireyler özgüveni yüksek insanlar olurlar. Bireyler için geçerli olan bu durum toplumlar için de geçerlidir. Demokratik toplumlarda insanlar hata yapma riskini de içerecek şekilde ama yine de özgür iradeleri ile davranışta bulunurlar.³⁸

Sonuç

Bireylerin başaramayacaklarını düşündükleri görevlerden kaçınma eğiliminde oldukları göz önünde bulundurulur ise; politik öz-yeterlik düzeyi yüksek olan ve böyle olduğu için de politik katılımdan kaçınmayarak demokrasi ve insan haklarının gelişimi için tüm dünyada gösterilen gayretin paydaşı olabilen bireyler, bu gibi çalışmalarla birikerek sağlanacak toplam farkındalıktan yararlanabilecektir.

Neredeyse tamamı yabancı kaynaklı olan politik psikoloji kavramlarının akademik ve kültürel değerlere uygun biçimde ölçülmesi; bu alandaki eksikliklerin belirlenmesini sağlayabilecek ölçme ve değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi ve gerekli çözüm önerilerinin sunulması için saha çalışmaları her zamanki önemini korumaktadır. Saha araştırma tespitleriyle örtüşen eğitim programlarının, yerel ve ulusal bazda

³⁸ Nevzat Tarhan, *Asimetrik Savaş Politik Psikoloji*, (İstanbul: Timaş Yay. 2010), s.25.

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

yürütülmesine ve böylelikle bir millet için en gerekli ve değerli kaynak olan insan gücünün en uygun biçimde işletilmesine sağlanacak irili ufaklı her katkının, olumlu sonuçları olacağı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Abdullah Yalınız, “Akademik Öz-yeterlik: olumlu ve olumsuz duygulanımın yordayıcı rolü”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 2014, 3(2), 95-101

Abdülkadir Çevik, *Politik Psikoloji*, IV.Basım. (Ankara: Dost Yay.2010)

Ahmet Akın, Mustafa Savcı, Ümran Akın, Basri Özçelik, “Algılanan Politik Öz-yeterlik Ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği”. *The Journal of International Social Research*, 2014, 35(7), 501-505.

Ali Arslan, “İlköğretim Öğrencilerinin Öz Yeterlik inancı kaynaklarının öğrenme ve Performansla ilgili ÖzYeterlik inancını Yordama Gücü”. *Bülent Ecevit Üniversitesi Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2012, 12(3), 1907-1920.

Bahar Senem Çevik Ersaydı, “İnterdisipliner bir bilim olarak politik psikoloji ve kullanım alanları”. *21.Yüzyılda Sosyal Bilimler*. 2012-2013, 2, 39-62.

David Patrick Houghton, *Siyaset Psikolojisi*. Çev. H.İnanç ve D.Şekeroğlu, 1. Basım. (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay. 2015).

Erol Uğur, Ahmet Akın, “Yaşam Bağlılığı Ölçeği Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 2015, 4(2), 424-432.

Fatma Hazır Bıkılmaz, “Sınıf Öğretmenlerinin Fen Öğretiminde Öz Yeterlilik İnancı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Milli Eğitim*. 2004, Kış, 161.

Gündüz Aktan, *Açık Kriptolar*, (Ankara: Aşına Kitaplar Yay. 2006).

Politik Psikoloji ve Politik Öz-Yeterlik

Hakkı Aktaş, Eylem Şimşek, (2013), Pozitif psikoloji bağlamında Türk kültüründe yaşamın anlamı ve yaşam doyumunun analizi: Neşet Ertaş türküleri örneği. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 207, 389-420.

Jerry M. Burger, *Kişilik*, Çev. İ.D.E.Sarıoğlu. 1.Basım. (İstanbul: Kaknüs Psikoloji Yay. 2006).

Michelle Vecchione, Gian Vittorio Caprara, Maria Giovanna Caprara, Guido Alessandri, Carmen Taberner, Josê Luis González-Castro, “The Perceived Political Self-Efficacy Scale–Short Form (PPSE-S): A Validation Study in Three Mediterranean Countries”, *Cross-Cultural Research*, 2014, XLVIII/4, 368–384, s.369.

Nevzat Tarhan, *Asimetrik Savaş Politik Psikoloji*, (İstanbul: Timaş Yay. 2010).

Nezahat Arkun, *Psikolojide yeni çalışmalar XVIII. Milletlerarası psikoloji kongresi Moskova 1966*. II.Baskı. (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası 1982).

Nuray Senemoğlu, *Gelişim, öğrenme ve öğretim (kuramdan uygulamaya)*. 24.Basım. (Ankara: Yargı Yay. 2015).

Nuri Bilgin, *Sosyal Psikolojiye Giriş*. 3.Basım. (İzmir: İzmir Kitaplığı Yay. 1995).

Rod Plotnik, *Psikolojiye giriş*. Çev. T.Geniş, 1.Basım. (İstanbul: Kaknüs Yay. 2009).

Stephen C. Craig, Richard G. Niemi, Glenn E. Silver, “Political efficacy and trust: A Report on the NES Pilot Study Items”, *Political Behavior*, 1990, XII/3, 289-314.

Tuğba Yılmaz Bingöl, “Politik psikoloji”, *Güncel psikolojik kavramlar IV* içinde, ed. Ahmet Akın, (Ankara: Nobel yayınları 2015).

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2018;
sayı: 6,
1-18

Ayça Ferda KANSU ve Nevzat TARHAN

Vamık Volkan, *Politik Psikoloji*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yay. 1993).

Viktor Frankl, *İnsanın anlam arayışı*, Çev. S.Budak, 18.Basım. (İstanbul: Okuyan Us Yay. 2016).

Üsküdar
University
Journal
of Social
Sciences, 2018;
issue: 6,
1-18